

حرکت

شماره 26 - ص ص : 125-

107

تاریخ دریافت : 11 / 04 / 84

تاریخ تصویب : 05 / 07 / 84

تأثیر شش هفته تمرین مداوم و متناوب هوازی بر سیستم ایمنی همورال موش‌های صحرایی ماده مسن

دکتر فاطمه شب خیز¹ _ دکتر محمدتقی خانی _ دکتر توراندخت امینیان رضوی _ دکتر محمد زهیر حسن _ دکتر علی‌اصغر رواسی
استادیار دانشگاه تهران _ دانشیار گروه بیوشیمی دانشگاه تربیت مدرس _ استادیار دانشگاه تهران _
استاد گروه ایمونولوژی دانشگاه تربیت مدرس _ استادیار دانشگاه تهران

چکیده

کاهش توانایی و عملکرد سیستم ایمنی زندگی افراد را تحت تأثیر قرار می‌دهد و افزایش هزینه‌های بهداشتی، کلینیکی و حتی افزایش مرگ و میر را به دنبال دارد. محققان بر این باورند که یکی از روش‌های جلوگیری از کاهش توانایی و عملکرد سیستم ایمنی بخصوص با افزایش سن، فعالیت‌های جسمانی و ورزشی است. با توجه بر این باور، این تحقیق با هدف بررسی تأثیر اجرای دو روش تمرینی مداوم و متناوب به مدت 6 هفته بر سیستم ایمنی موش‌های صحرایی ماده مسن انجام شد. این تحقیق از نوع تجربی و آزمایشگاهی است. نمونه آماری این تحقیق را 24 سر موش صحرایی ماده مسن (سن = 20 ماه و وزن 300 ± 10 گرم) از نژاد **Wistar** تشکیل می‌دهند که به طور تصادفی به 3 گروه تداومی، تناوبی و کنترل تقسیم شدند. پس از اجرای پروتکل تمرینی (6 هفته دویدن بر روی نوار گردان) از نمونه‌ها خونگیری شد. به منظور بررسی نتایج آزمایشگاهی شاخص‌های سیستم ایمنی همورال، از روش‌های آماری توصیفی و استنباطی (تست t پیوسته و ANOVA one-way و روش تعبیبی Scheffe و $P=0/05$) استفاده شد. نتایج به دست آمده نشان داد که 6 هفته تمرین تداومی هوازی فرآیندها تأثیر معنی‌داری بر وزن ($P=0/001$)، تعداد گلبول‌های سفید خون ($P=0/031$) و ایمونوگلوبولین A ($P=0/049$) و ایمونوگلوبولین M ($P=0/014$) از شاخص‌های سیستم ایمنی همورال موش‌های صحرایی ماده مسن دارد. همچنین تأثیر 6 هفته تمرین تناوبی هوازی فرآیندها بر گلبول‌های سفید خون ($P=0/001$)، لمفوسیت ($P=0/040$) و وزن ($P=0/005$) موش‌های صحرایی ماده مسن معنی‌دار است.

واژه‌های کلیدی

تمرین تداومی²، تمرین تناوبی³، سیستم ایمنی همورال⁴، ایمونوگلوبولین⁵، موش‌های صحرایی⁶.

1 - Email :shohrehshabkiz@hotmail.com

2 - Continuous Training

3 - Interval Training

4 - Humoral Immune System

5 - Immunoglobulin

6 - Wistar Rat

مقدمه

توانایی‌های بدن برای بازشناسی عوامل بیگانه و مبارزه با آنها فوق العاده پیچیده است و تمام پاسخ‌های دفاعی بدن با این عوامل در سیستم ایمنی به وقوع می‌پیوندد. در 20 سال گذشته تحول اساسی در شناخت سیستم ایمنی و نقش آن صورت گرفته است. پیشرفت‌هایی به دست آمده در روش‌های کشت سلول، روش DNA نوترکیبی و بیوشیمی پروتئین‌ها، ایمونولوژی را از یک علم ابتدایی به علمی تبدیل کرده که در آن انواع پدیده‌های ایمنی به یکدیگر مربوط بوده و ویژگی‌های خاصی دارند. افراد سالم به کمک مکانیسم‌های دفاعی شامل ایمنی طبیعی¹ (ذاتی) و اکتسابی² (اختصاصی) به مقابله و دفاع علیه عوامل بیگانه محیطی می‌پردازند. ایمنی اختصاصی شامل لمفوسیت‌ها³ و محصولات ترشحی آنها مثل آنتی‌بادی‌هاست. پاسخ‌های ایمنی اختصاصی براساس اجزای دخیل در ایجاد آنها به دو دسته تقسیم می‌شوند:

1. ایمنی به واسطه سلول یا سیستم ایمنی سلولی⁴ که توسط لنفوسیت‌های T به وجود می‌آید

2. ایمنی همورال که توسط مولکول‌های موجود در خون به نام آنتی‌بادی (مسئول تشخیص و حذف اختصاصی آنتی‌ژن) به وجود می‌آید.

لنفوسیت‌ها شامل زیرمجموعه‌های مشابهی هستند که از نظر مورفولوژی مشابه ولی از نظر اعمال و محصولات پروتئینی کاملاً با یکدیگر تفاوت دارند. رده اول لنفوسیت‌ها سلول‌های T هستند که آنتی‌بادی (یک مولکول ایمونوگلوبولین است که با آنتی‌ژن خاصی واکنش نشان می‌دهد) تولید نمی‌کنند. در صورتی که رده دوم از لنفوسیت‌ها که سلول‌های B می‌باشند قادر به تولید آنتی‌بادی هستند.

ایمونوگلوبولین‌ها مولکول‌های گلیکوپروتئینی هستند که توسط سلول‌های B و پلازما سلها⁵

ساخته شده و ترشح می‌شوند. ایمونوگلوبولین‌ها که 20 درصد مولکول‌های پلازما را تشکیل می‌دهند، شامل IgG که عمده‌ترین ایمونوگلوبولین سرم، IgA که ایمونوگلوبولین غالب در ترشحات بزاقی و IgM که 10 درصد ایمونوگلوبولین سرمی را تشکیل می‌دهند، می‌شود. IgD یکی دیگر از ایمونوگلوبولین‌های سرمی و IgE که در پاسخ‌های حساسیتی نقش دارد نیز وجود دارند. باتوجه به نقش مرکزی آنتی‌بادی‌ها در دفاع میزبان علیه میکروب‌های عفونت‌زا، پاسخ ایمونوگلوبولین‌های سرمی به ورزش و ارتباط آنان با یکدیگر کمتر مورد تحقیق و بررسی قرار گرفته است (3). تحقیقات انجام شده نشان می‌دهد که سطوح Ig در ورزشکاران

1 - Innate Immune System

2 - Adaptive Immune System

3 - Lymphocyte

4 - Cellular Immune system

5 - Plasma Cells سلول‌های تمایز یافته‌ای هستند که قابلیت تقسیم میتوز را ندارند و محل تولید و ترشح آنتی‌بادی‌ها به شمار می‌روند.

تأثیر شش هفته تمرین مداوم و متناوب هوازی بر ...

109

کمتر

از گروه شاهد یا حتی غلظت سرمی سطوح IgA و IgM و IgG ، 10 درصد کمتر از مقادیر طبیعی است (17).

راکر و همکاران¹ گزارش دادند که IgG و IgM دونده‌های استقامتی کمتر از غیر ورزشکاران است. ولی در غلظت IgA تفاوتی دیده نمی‌شود (32). همچنین تحقیقات نشان می‌دهد که ایمونوگلوبولین‌های سرمی پس از ورزش‌های کوتاه یا طولانی مدت فقط کمی تغییر می‌کند یا هیچ‌گونه تغییری در ایمونوگلوبولین‌های سرمی دیده نمی‌شود (1، 17، 18، 26 و 30). نتایج تحقیقی که روی زنانی (قبل از دوران یائسگی) که دارای فعالیت متوسط بودند انجام شد، نشان داد که 45 دقیقه پیاده‌روی یا 60 درصد اکسیژن مصرفی بیشینه سبب افزایش قابل توجهی در ایمونوگلوبولین‌های سرمی (IgA ، IgG ، IgM) می‌شود و میزان این تغییرات در همه ورزشکاران کمتر از 10 درصد بود. آنها همچنین با تحقیق روی زنان چاق و بی‌تحرک و ساکن 50 ساله دریافتند که 15 هفته پیاده‌روی متوسط موجب افزایش 20 درصد ایمونوگلوبولین‌های G ، M و A پس از 6 و 15 هفته تمرین می‌شود اما این افزایش نسبت به گروه شاهد معنی‌دار نیست (27).

مایکل و همکاران² (1996) پس از 30 دقیقه دوچرخه سواری با 75 درصد اکسیژن مصرفی بیشینه مشاهده کردند که بعد از 12 هفته تمرین متوسط در 11 مردی که قبلاً تمرین نداشتند، هیچ‌گونه تغییری در غلظت سرمی IgG ، IgM ، IgA دیده نشد (24).

تحقیقات روی موش‌های آزمایشگاهی نشان می‌دهد که تمرینات ورزشی متوسط تولید آنتی‌بادی‌های اختصاصی را تحریک می‌کند. داگلاس³ (1974) در تحقیق خود روی موش‌های آزمایشگاهی (روزی دو تکرار به مدت 11 هفته تمرین شنا) دریافتند که پاسخ ثانویه به ایمن سازی به طور معنی‌داری تسهیل می‌شود. در این تحقیق سطح آنتی‌بادی در گروه ورزشی تا 14 روز پس از تمرین 50 درصد بیشتر از گروه شاهد بود (12).

لیو و وانگ⁴ (22) و کافمن و همکاران⁵ (21) با اجرای 23 روز دو متوسط روی نوارگردان نشان دادند که پاسخ ثانویه آنتی ژنی 10 روز بعد از اولین تزریق، ایمنی سازی سطح آنتی‌بادی را 3 تا 5 برابر افزایش می‌دهد و تا 16 هفته پس از اولین ایمنی سازی نیز دوام پیدا می‌کند. آنها گزارش دادند که ورزش کردن روی دو نوع پاسخ اولیه و ثانویه تأثیر معنی‌داری دارد. در مقابل راجر و کولمن⁶ (10) هفته‌ها بعد از ورزش اختیاری در موش‌های صحرائی هیچ‌گونه افزایشی در تولید آنتی‌بادی اختصاصی مشاهده نکردند. از طرف دیگر، سالخوردگی⁷، با کاهش عملکرد ایمنی و در نتیجه افزایش بروز سرطان، بیماری‌های عفونی

1 - Rocker L, et al

2 - Mitchell J.B. et al

3 - Douglass J.H

4 - Liu Y.G. et al

5 - Kaufman J.C. et al

6 - Coman K.J and Rager D.R. et a.

7 - Aging

و... همراه است. همچنین مانند بسیاری از تغییرات مربوط به سن، متغیرهای دیگری نیز با افزایش سن افت می‌کند و موجب بروز علائم سالخوردگی مانند نارسایی تغذیه‌ای، عدم تحرک جسمانی، افزایش وزن و میزان چربی ذخیره بدن و شیوع بیماری‌های خاص سالخوردگی می‌شوند و می‌توانند به طور وابسته و غیروابسته سیستم ایمنی را تحت تأثیر قرار دهند (3). یکی از نتایج سالخوردگی در بیشتر کشورها، افزایش هزینه‌های درمانی است که لزوم یافتن روش‌های غیرپزشکی ارزان مانند فعالیت‌های بدنی و ورزش منظم در این کشورها احساس می‌شود. فعالیت‌های ورزشی منظم که سبب افزایش کارایی و بهبود عملکرد سیستم ایمنی سلولی و همورال در جمعیت جوان‌تر می‌شود، ممکن است علاوه بر افزایش توانایی این سیستم در جمعیت سالخوردگان، به کاهش هزینه‌های پزشکی نیز کمک کند. به نسبت جوان‌ترها، در مورد آثار ورزش بر عملکرد سیستم ایمنی در افراد مسن و سالخورده تحقیقات کمتری صورت گرفته است. تحقیقات انجام شده نیز بیشتر روی پاسخ ایمنی به ورزش حاد¹ در افراد مسن² تمرین کرده و تمرین نکرده است (4، 5، 6، 9، 11 و 15). همچنین به نسبت تمرینات شدید و طولانی تحقیقات کمتری در مورد تأثیر تمرینات زیر بیشینه و هوازی بر شاخص‌های سیستم ایمنی همورال (ایمونوگلوبولین‌ها، گلبول‌های سفید خون³ و زیر مجموعه‌های آن) بخصوص در زنان انجام شده است. نتایج حاصل از این تحقیقات اندک هم، در خصوص پاسخ سیستم ایمنی همورال متناقض است، که علت آن را به نوع، شدت و مدت تمرینات، تأثیر هورمون‌های استرسی و ویژگی و حساسیت ابزارهای اندازه‌گیری و عدم کنترل تغذیه (بخصوص در آزمون‌های انسانی) نسبت می‌دهند (19، 28 و 29). از این‌رو باتوجه به تأثیر برنامه‌های تمرینی مختلف با شدت و مدت‌های گوناگون و تأثیر اجرای این برنامه‌ها بر پاسخ‌های سیستم ایمنی همورال، این تحقیق سعی دارد با استفاده از دو روش تمرینی مداوم و متناوب هوازی فزاینده، متغیرهایی چون تعداد گلبول‌های سفید خون، نوتروفیل‌ها، لمفوسیت‌ها و نیز ایمونوگلوبولین‌های G, M, A را در موش‌های صحرایی ماده مسن تمرین‌کرده بسنجد و آنها را با گروه کنترل و نیز نتایج حاصل از دو روش را با یکدیگر مقایسه کند.

این تحقیق از نوع تجربی و آزمایشگاهی است و جامعه آماری آن را 24 سر موش صحرایی ماده مسن (سن = 20 ماه و وزن 300 ± 10 گرم) از نژاد *Wustar* تشکیل می‌دهند که از مرکز تحقیقات انستیتو پاستور ایران تهیه شده بودند. نمونه‌ها پس از انتقال به آزمایشگاه حیوانات دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی دانشگاه تهران، به مدت 4 هفته با رعایت شرایط خاص (چرخه نور به نسبت 12 به 12، دما 20 ± 1 درجه سانتی‌گراد، رطوبت 45 تا 65 درصد) برای انطباق با محیط جدید نگهداری شدند. غذای مصرفی آنها، شامل 10 گرم پلت به ازای هر 100 گرم وزن در روز (دبلیو _ اچ _ وهیه)⁴ بود و آب نیز در بطری‌های مخصوص 500 گرمی به طور آزاد در اختیار آزمودنی‌ها قرار داشت. پس از دوره

1 - Acute Exercise

2 - Old People

3 - With Blood Cell (WBC)

4 - W.H. Whihe

انطباق پذیری، نمونه‌ها به طور تصادفی به 3 گروه تداومی، تناوبی و کنترل تقسیم و پروتکل تمرینی گروه‌های تداومی و تناوبی به شرح زیر برای هر گروه تدوین شد و به مدت 6 هفته روی نوار گردان مخصوص موش‌های صحرایی اجرا گردید. قبل از شروع و پس از پایان پروتکل تمرینی، از نمونه‌ها خونگیری شده و با استفاده از روش الایزا، ایمونوگلوبولین‌های M ، G و A سرمی اندازه‌گیری و نتایج حاصله با استفاده از روش آماری تست t پیوسته و $ANOVA$ one-way و روش تعقیبی $Scheffe$ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. همچنین به‌منظور اطمینان از نرمال بودن توزیع آزمودنی‌ها در هر سه گروه تداومی، تناوبی و کنترل، از آزمون کلموگروف - اسمیرنوف استفاده شد. سطح انتخاب‌شده برای معنی‌دار بودن تأثیر 6 هفته تمرین هوازی فزاینده بین گروه‌ها و درون هر گروه $P = 0/05$ بود. برای محاسبات و تجزیه و تحلیل آماری از برنامه نرم‌افزاری $SPSS:pc$ (11/5) استفاده شد.

پروتکل تمرینی هفتگی (با تکرار 5 روز در هفته) برای دو گروه آزمودنی

هفته	گروه تداومی	گروه تناوبی
1	14 دقیقه با سرعت 12 متر در دقیقه	2 تکرار 7 دقیقه ای با سرعت 12 متر در دقیقه
2	19 دقیقه با سرعت 12 متر در دقیقه	2 تکرار 9/5 دقیقه ای با سرعت 12 متر در دقیقه
3	24 دقیقه با سرعت 13 متر در دقیقه	2 تکرار 12 دقیقه ای با سرعت 13 متر در دقیقه
4	29 دقیقه با سرعت 14 متر در دقیقه	2 تکرار 14/5 دقیقه ای با سرعت 14 متر در دقیقه
5	36 دقیقه با سرعت 15 متر در دقیقه	3 تکرار 12 دقیقه ای با سرعت 15 متر در دقیقه
6	43/5 دقیقه با سرعت 16 متر در دقیقه	3 تکرار 14/5 دقیقه ای با سرعت 16 متر در دقیقه

نتایج و یافته‌های تحقیق

آزمون کلموگروف - اسمیرنوف به‌منظور اطمینان از نرمال بودن توزیع آزمودنی‌ها در گروه‌های تداومی، تناوبی و کنترل قبل از شروع پروتکل تمرینی انجام شد. نتایج نشان داد که توزیع در هر سه گروه نرمال است. 24 تا 30 ساعت پس از تمرین و 14 تا 20 ساعت ناشتایی، پیش و پس از اجرای پروتکل تمرینی، از آزمودنی‌ها توسط جراح دامپزشک خونگیری به عمل آمد و نمونه‌ها برای تعیین سطح شاخص‌های سیستم ایمنی همورال (گلوبول‌های سفیدخون، نوتروفیل، لمفوسیت، ایمونوگلوبولین G ، ایمونوگلوبولین M ، ایمونوگلوبولین A) در حداقل زمان به آزمایشگاه فرستاده شد. سپس با استفاده از تست t وابسته، میزان تأثیر 6 هفته تمرین هوازی فزاینده بین پیش آزمون با پس آزمون در

گروه‌های تداومی و تناوبی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. یافته‌های تحقیق به شرح جدول 1 است.

جدول 1 - آمار توصیفی شاخص‌های سیستم ایمنی همورال در گروه تداومی

Sig.	مقدار آماره t	خطای معیار میانگین	انحراف معیار	میانگین	آزمون‌ها	شاخص‌های آماري
						شاخص‌های سیستم ایمنی
0/031*	-2/695	366/94	1037/85	5350	پیش آزمون	گلبول‌های سفید خون
		505/68	1430/28	6500	پس آزمون	
0/083	-2/020	1/64	4/63	28	پیش آزمون	نوتروفیل
		3/28	9/28	36/88	پس آزمون	
0/061	2/232	2/38	6/74	65/63	پیش آزمون	لمفوسیت
		2/61	7/38	57/75	پس آزمون	
0/434	0/829	7/94	22/45	248/88	پیش آزمون	ایمونوگلوبولین G میلی گرم در دسی لیتر
		6/69	18/92	243/38	پس آزمون	
0/014*	3/240	0/98	2/76	11/25	پیش آزمون	ایمونوگلوبولین M میلی گرم در دسی لیتر
		0/92	2/60	9/75	پس آزمون	
0/049*	-2/376	0/19	0/35	1/50	پیش آزمون	ایمونوگلوبولین A میلی گرم در دسی لیتر
		0/35	0/99	2/13	پس آزمون	
0/001*	5/625	2/88	8/14	322/75	پیش آزمون	وزن به گرم
		2/26	6/39	314	پس آزمون	

$P = 0/05$ و * = اختلاف معنی‌دار است.

باتوجه به نتایج ارائه شده در جدول 1 می‌توان گفت: الف) اجرای 6 هفته تمرین تداومی هوایی فزاینده، تأثیر معنی‌داری بر تعداد نوتروفیل ($t = -2/020$ ، $p=0/083$)، لمفوسیت ($t=2/232$ ، $p=0/061$) و ایمونوگلوبولین G ($t = 0/0829$ ، $P = 0/434$)، موش‌های صحرایی ماده مسن ندارد.

ب) اجرای 6 هفته تمرین تداومی هوایی فزاینده تأثیر معنی‌داری بر وزن ($t = 5/625$)، تعداد گلبول‌های سفید خون ($t = -2/695$ ، $P = 0/031$)، ایمونوگلوبولین A ($t = -2/376$ ، $P = 0/049$) و ایمونوگلوبولین M ($t = 3/240$ ، $P = 0/014$) موش‌های صحرایی ماده مسن دارد.

جدول 2 - آمار توصیفی شاخص‌های سیستم ایمنی همورال در گروه تناوبی

Sig.	مقدار آماره t	خطاي معيار ميانگين	انحراف معيار	ميانگين	آزمون ها	شاخص هاي اماري
						شاخص هاي سيستم ايمني
0/001*	-5/066	267/76	1037/85	5475	پيش آزمون	گلبول هاي سفيد خون
		274/35	775/98	6575	پس آزمون	
0/582	0/577	1/24	3/50	27/38	پيش آزمون	نوتروفيل
		2/13	6/02	26/38	پس آزمون	
0/040*	-2/510	2/29	6/47	64/13	پيش آزمون	لمفوسيت
		1/99	5/63	68/63	پس آزمون	
0/227	-1/323	8/18	23/10	244/38	پيش آزمون	ايمونوگلوبولين G ميلي گرم در دسي ليتر
		18/41	52/08	274	پس آزمون	
0/553	0/624	1/03	2/92	11/25	پيش آزمون	ايمونوگلوبولين M ميلي گرم در دسي ليتر
		1/32	3/73	10/25	پس آزمون	
0/095	-1/930	0/19	0/53	1/50	پيش آزمون	ايمونوگلوبولين A ميلي گرم در دسي ليتر
		0/44	1/25	2/13	پس آزمون	
0/005*	4/000	0/99	2/80	328/13	پيش آزمون	وزن به گرم
		1/14	3/23	324/13	پس آزمون	

$P = 0/05$ و $*$ = اختلاف معنی دار است.

جدول 2 نشان می دهد: اجرای 6 هفته تمرین تناوبی هوازی فزاینده تأثیر معنی داری بر گلبول های سفید خون ($P = 0/001$ ، $t = -5/066$)، لمفوسیت ($P = 0/040$ ، $t = -2/510$) و وزن ($P = 0/005$ ، $t = 4/000$) موش های صحرایی ماده مسن دارد، ولی این تأثیر بر نوتروفیل ($t = 0/577$)، ايمونوگلوبولين G ($P = 0/582$ ، $t = -1/323$)، ايمونوگلوبولين M ($P = 0/553$ ، $t = 0/624$) و ايمونوگلوبولين A ($P = 0/095$ ، $t = -1/930$) معنی دار نیست. همچنین برای تعیین تأثیر معنی دار 6 هفته تمرین هوازی فزاینده در بین گروه های آزمودنی از تست *ANOVA one-way* و برای اطمینان از این تأثیر، از روش تعقیبی *Scheffe* استفاده شد (جدول 3 و نمودارهای 1 تا 4).

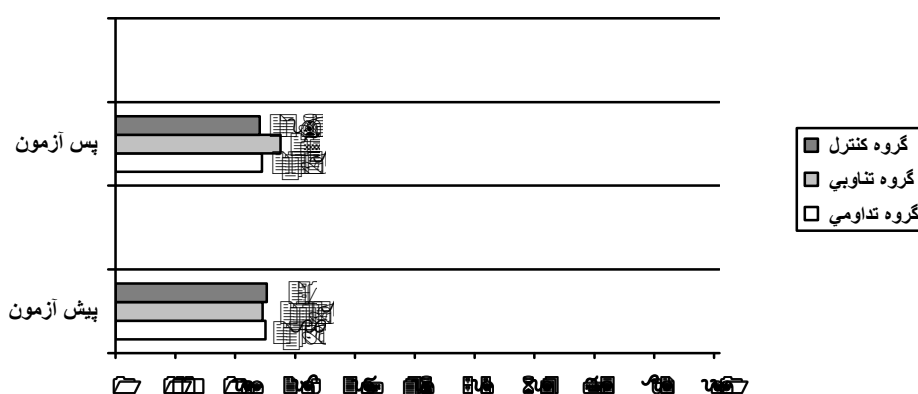
جدول 3 - آمار توصیفی شاخص های سیستم ایمنی همورال در بین گروه ها

<i>Sig.</i>	اختلاف میانگین	<i>Sig.</i>	تست <i>F</i>	آزمون ها	شاخص های آماری / شاخص های سیستم ایمنی
0/992 0/188 0/153	-75 1137/50 1212/50	0/99	2/586	تداومی - تناوبی - کنترل تناوبی - کنترل	گلبول های سفید خون
0/031* 0/356 0/390	-10/50 5/38 -5/13	0/31*	4/140	تداومی - تناوبی - کنترل تناوبی - کنترل	نوتروفیل
0/016* 0/514 0/156	-10/88 -4/00 6/88	0/015*	5/203	تداومی - تناوبی - کنترل تناوبی - کنترل	لمفوسیت
0/242 0/977 0/172	4/50 -2/13 -6/63	0/124	2/307	تداومی - تناوبی - کنترل تناوبی - کنترل	ایمونوگلوبولین <i>G</i>
0/946 0/561 0/755	-0/50 -1/63 -1/13	0/546	0/623	تداومی - تناوبی - کنترل تناوبی - کنترل	ایمونوگلوبولین <i>M</i>
1/000 0/450 0/450	0/00 0/63 0/63	0/349	1/108	تداومی - تناوبی - کنترل تناوبی - کنترل	ایمونوگلوبولین <i>A</i>
0/001* 0/000 0/619	-10/13 -12/38 -2/25	0/000*	19/869	تداومی - تناوبی - کنترل تناوبی - کنترل	وزن

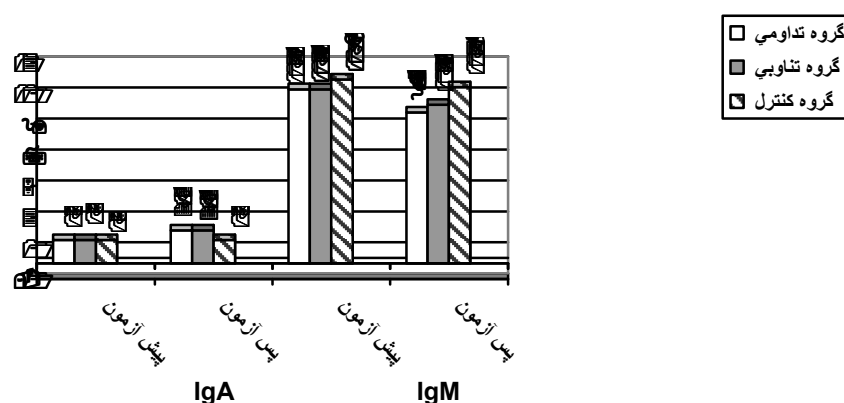
باتوجه به نتایج حاصل از تست *ANOVA one - way* مشخص شد که اجرای 6 هفته تمرین هوایی فزاینده به روش مداوم یا متناوب موجب ایجاد اختلاف معنی‌داری در گلبول‌های سفید خون ($P = 0/099$ ، $F = 2/586$)، ایمونوگلوبولین *G* ($P = 0/124$ ، $F = 2/307$)، ایمونوگلوبولین *M* ($P = 0/546$ ، $F = 0/623$) و ایمونوگلوبولین *A* ($P = 0/349$ ، $F = 1/108$) بین سه گروه تداومی، تناوبی و کنترل نمی‌شود. در صورتی که اجرای 6 هفته تمرین اختلاف معنی‌داری را در وزن موش‌های صحرایی، بین گروه تداومی با گروه تناوبی (با اختلاف میانگین $-10/13$ و $p = 0/001$) و با گروه کنترل (با اختلاف میانگین $-12/38$ و $p = 0/000$) نشان داد. تعداد لنفوسیت‌ها نیز بین گروه تداومی با گروه تناوبی (با اختلاف میانگین $-10/88$ و $P = 0/016$) و تعداد نوتروفیل‌ها نیز بین گروه تداومی با گروه کنترل (با اختلاف میانگین $-10/50$ و $P = 0/031$) اختلاف معنی‌داری را نشان داد. این نتایج همچنین تأثیر معنی‌داری را در تعداد لمفوسیت در بین گروه‌های تداومی و گروه تناوبی با

گروه کنترل (با اختلاف میانگین 4- و $P = 0/514$ و با اختلاف میانگین $6/88$ و $0/156 = P$) و نوتروفیل بین گروه‌های تداومی و گروه تناوبی با گروه کنترل (با اختلاف میانگین 538 و $0/356 = P$) و با اختلاف میانگین $5/13$ - و $0/390 = P$) نشان نداد.

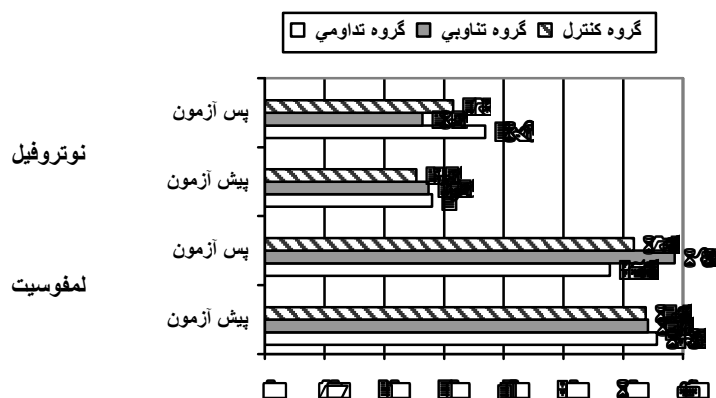
نمودار 1 - نتایج اندازه‌گیری پیش و پس آزمون ایمونوگلوبولین G در گروه‌های تداومی، تناوبی کنترل.

واحد اندازه‌گیری ایمونوگلوبولین به میلی‌گرم در دسی لیتر است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، 6 هفته تمرین هوازی (تداومی و تناوبی) تأثیری در ایمونوگلوبولین G گروه‌های آزمودنی ندارد.

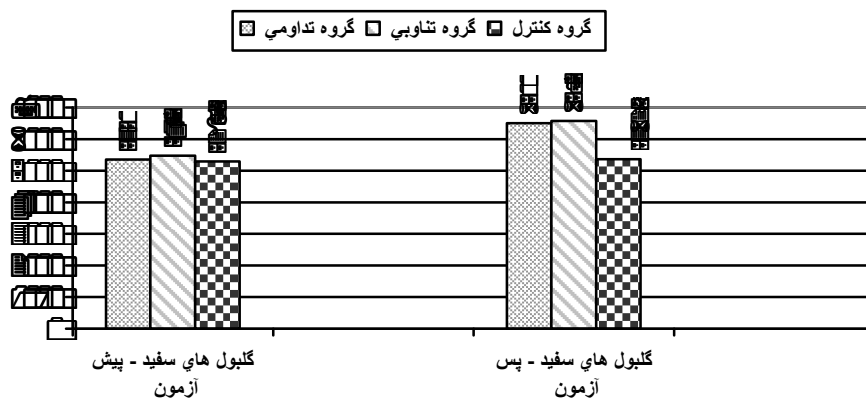
نمودار 2_ نتایج پیش و پس آزمون ایمونوگلوبولین A و M در گروه‌های تداومی، تناوبی و کنترل.

واحد اندازه‌گیری ایمونوگلوبولین = میلی گرم در دسی لیتر است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، 6 هفته تمرین تداومی و تناوبی هوازی سبب افزایش در ایمونوگلوبولین A شده، ولی این افزایش از نظر آماری معنی‌دار نیست. در مورد ایمونوگلوبولین M نیز می‌توان گفت که 6 هفته فعالیت تداومی و تناوبی هوازی سبب کاهش ایمونوگلوبولین M می‌شود، ولی نتایج آماری اختلاف معنی‌داری را نسبت به گروه کنترل نشان نمی‌دهد.

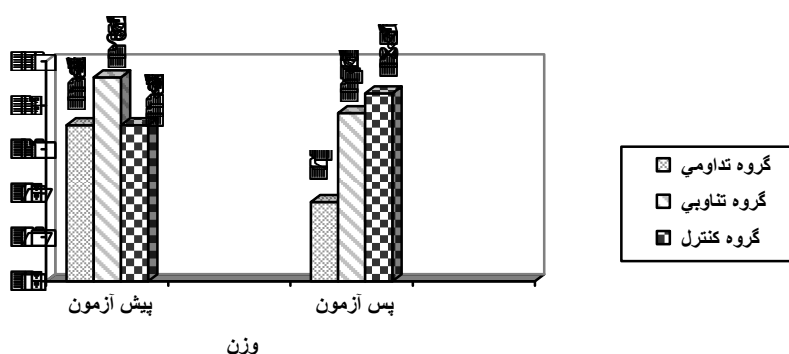
نمودار 3 - نتایج پیش و پس آزمون لمفوسیت و نوتروفیل در گروه‌های تداومی، تناوبی و کنترل.

نمودار نشان می‌دهد که تعداد لمفوسیت‌ها در گروه تناوبی با انجام 6 هفته فعالیت تناوبی هوازی افزایش معنی‌داری را نسبت به گروه تداومی نشان می‌دهد ولی این افزایش در مقایسه با گروه کنترل معنی‌دار نیست. در مورد تعداد نوتروفیل‌ها افزایش در گروه تداومی در سطح معنی‌داری بیشتر از گروه تناوبی است اما مجدداً این افزایش نسبت به گروه کنترل اختلاف معنی‌داری را نشان نمی‌دهد.

نمودار 4 - نتایج پیش و پس آزمون سلول‌های سفید خون در گروه‌های تداومی، تناوبی و کنترل.

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، 6 هفته تمرین هوازی (تداومی و تناوبی) سبب افزایش تعداد گلبول‌های سفیدخون موش‌های صحرایی ماده مسن می‌شود، ولی این افزایش از نظر آماری معنی‌دار نیست.

نمودار 5 - نتایج پیش و پس آزمون وزن آزمودنی‌ها در گروه‌های تداومی، تناوبی و کنترل.

باتوجه به تأثیر فعالیت تداومی و تناوبی در کاهش وزن در موش‌های صحرایی ماده مشاهده می‌شود که 6 هفته فعالیت تداومی سبب کاهش وزن بیشتر به نسبت فعالیت تناوبی می‌گردد. نتایج آماری نیز این کاهش را معنی‌دار نشان می‌دهد. در مقایسه گروه تداومی با گروه کنترل این کاهش معنی‌دار است در صورتی که کاهش وزن گروه تناوبی با گروه کنترل معنی‌دار نیست.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از تحقیق حاضر، بررسی تأثیر دو شیوه تمرینی مداوم و متناوب هوازی فزاینده بر برخی شاخص‌های سیستم ایمنی همورال در موش‌های صحرایی بود. نتایج حاصل از تحقیق نشان داد که اختلاف معنی‌داری بین گروه تداومی با گروه تناوبی و کنترل وجود دارد که با نتایج تحقیق آلبرت موراسکا و همکارانش (2000) روی موش‌های صحرایی (Sprague Dawley) که به مدت 8 هفته تمرین هوازی (هفته‌ای 5 روز و با سرعت 17/4 متر در دقیقه و در نهایت به مدت 60 دقیقه) انجام دادند، مطابقت دارد (25). می‌توان گفت روش تمرینی اجرا شده که هوازی است، انرژی مورد نیاز خود را از منابع چربی موجود در بدن موش صحرایی تامین کرده و به کاهش وزن منجر شده است. البته نتایج تحقیق بین پیش و پس آزمون وزن، در گروه‌های تداومی ($P=0/001$) و تناوبی ($P=0/005$) نیز اختلاف معنی‌داری را نشان می‌دهد. بدین معنی که موش‌های صحرایی ساکن که با روش تناوبی هوازی (اختلاف میانگین پیش آزمون با پس آزمون = 4 گرم) همانند گروه تداومی (اختلاف میانگین پیش آزمون با پس آزمون = 8/75-گرم) با اجرای

پروتکل ورزشی انرژی بیشتری صرف کرده و در نتیجه با کاهش وزن روبه‌رو شدند، اما در گروه تداومی کاهش وزن بیشتر بود.

یکی از تغییرات مهمی که با اجرای فعالیت ورزشی ایجاد می‌شود، لکوسیتوز یا افزایش تعداد گلبول‌های سفید خون است که ممکن است تا 4 برابر زمان استراحت افزایش یابد و بعد از اتمام فعالیت به مدت چندین ساعت نیز در حد بالا باقی بماند. اما لکوسیتوز حاصل از فعالیت ورزشی به شدت و مدت فعالیت بستگی دارد و نقش مدت بمراتب بیشتر از شدت است (23). شایان ذکر است که لکوسیتوز تحت تأثیر عوامل هورمونی قرار می‌گیرد که با استفاده از آزمودنی‌های مسن در تحقیق حاضر، این تأثیر برطرف شده است (1 و 2).

اگرچه میانگین تعداد گلبول‌های سفیدخون در گروه‌های آزمودنی تداومی (اختلاف میانگین پیش آزمون با پس آزمون = 1150) و تناوبی (اختلاف میانگین پیش آزمون با پس آزمون = 1100) افزایش داشت و این اختلاف با استفاده از تست t پیوسته (گروه تداومی و

5/066 = - t = 0/001 p و گروه تناوبی $t = -2/695$ و $p = 0/031$) معنی‌دار بود. ولی نتایج حاصل از اجرای 6 هفته تمرین هوازی تداومی و تناوبی هوازی فزاینده اختلاف معنی‌داری را بین سه گروه آزمودنی نشان نداد. این نتیجه با نتایج تحقیقات ایورسون و همکاران (1994)، فیربارن و همکاران (1993) و نایمن و همکاران (1992) که فعالیت‌های ورزشی متوسط زیر 45 دقیقه را روی افراد ورزشکار و ساکن انجام دادند، همخوانی دارد (14، 20 و 30). محققان نشان دادند که افزایش برون‌ده قلبی و تعداد تنفس در دقیقه و نیز هورمون‌های استرسی اپی نفرین و کورتیزول می‌توانند دلیلی بر افزایش تعداد گلبول‌های سفید در حین و پس از اجرای فعالیت‌های ورزشی باشند (13، 16 و 31).

همان‌طور که اشاره شد، با اجرای فعالیت ورزشی تعداد گلبول‌های سفید خون افزایش می‌یابد که در نتیجه افزایش تعداد زیرجمعیت‌های اصلی بخصوص نوتروفیل‌ها و لمفوسیت‌هاست (1 - 3). نتیجه تحقیق حاضر نیز این افزایش را نشان داد (البته در مقایسه بین سه گروه این افزایش معنی‌دار نبود). مقدار این افزایش نیز مجدداً به مدت و شدت فعالیت بستگی دارد و ممکن است ساعت‌ها پس از اتمام فعالیت ادامه داشته باشد. نتایج تحقیق حاضر با استفاده از تست F و تست تعقیبی $Scheffe$ نشان داد که بین گروه‌های آزمودنی تداومی و تناوبی (نوتروفیل $F = 4/140$ و $P = 0/031$) و (لمفوسیت $F = 5/203$ و $P = 0/015$) با گروه کنترل اختلاف معنی‌داری وجود دارد و این اختلاف بین گروه تداومی با گروه تناوبی نوتروفیل (اختلاف بین میانگین = $-10/50$ و $P = 0/031$) و لمفوسیت (اختلاف میانگین = $-10/88$ و $P = 0/016$) است. اما بین گروه‌های آزمودنی تداومی و تناوبی با گروه کنترل اختلاف معنی‌داری وجود ندارد. این نتیجه با نتیجه تحقیق کیوموس و همکاران (1992) و فیربارن و همکاران (1993) که اجرای فعالیت ورزشی متوسط کمتر از 45 دقیقه را روی افراد ورزشکار و غیرورزشکار انجام دادند، مغایر است (7 و 14). آنها دریافتند که تعداد نوتروفیل‌ها در گروه تجربی به میزان 30 تا 50 درصد و لمفوسیت‌ها بین 50 تا 100 درصد افزایش می‌یابد. این افزایش به شدت و مدت فعالیت بستگی دارد. نتایج حاصله احتمالاً به پاسخ دو مرحله‌ای گلبول‌های سفید به فعالیت ورزشی بستگی دارد و

علامت آن افزایش زیاد در لمفوسیت‌ها و افزایش کمتر در نوتروفیل‌ها در شروع و مراحل اولیه فعالیت و به دنبال آن و با ادامه فعالیت افزایش بیشتر در نوتروفیل‌ها و کاهش یا ثبات تعداد لمفوسیت‌هاست (3). اگرچه این پاسخ دو مرحله‌ای در نتایج حاصل از تحقیق حاضر و در گروه آزمودنی تداومی نیز مشاهده شد، ولی اختلاف معنی‌داری را نشان نداد. همچنین مقایسه پیش آزمون یا پس آزمون در گروه تناوبی نشان داد که اختلاف معنی‌داری بین تعداد لمفوسیت‌ها وجود دارد که می‌توان اجرای روش تمرینی تناوبی و وجود استراحت در بین دوره‌های تکرار فعالیت را دلیل آن دانست. نتایج حاصل از تحقیق اختلاف معنی‌داری را بین پیش و پس آزمون گروه‌های تداومی در سطح ایمونوگلوبولین M ($t = 3/240$ و $P = 0/014$) و ایمونوگلوبولین A ($t = -2/376$ و $P = 0/049$) نشان داد و این نتیجه با نتیجه تحقیق نلسون - کانارلا (b 1991) که بر روی زنان چاق ساکن 50 ساله انجام داد و افزایش 20 درصدی ایمونوگلوبولین‌های A و M را پس از 6 هفته فعالیت با 60 درصد اکسیژن مصرفی بیشینه روی نوار گردان مشاهده کرد مطابقت دارد. ولی در مورد ایمونوگلوبولین G با نتیجه تحقیق حاضر مغایرت دارد. چون نتایج حاصل از تحقیق حاضر اختلاف معنی‌داری بین پیش آزمون با پس آزمون گروه‌های تداومی و تناوبی در ایمونوگلوبولین G نشان نمی‌دهد. با وجود نتایج درون گروهی، نتایج بین گروهی اختلاف معنی‌داری پس از 6 هفته تمرین هوازی تداومی و تناوبی با گروه کنترل دیده نشد که با نتایج بیشتر تحقیقات مطابقت دارد (3، 17، 18 و 30). همچنین تحقیقات راجر و کولمن (1993) روی موش‌های آزمایشگاهی نشان می‌دهد که هفته‌ها فعالیت اختیاری متوسط هیچ‌گونه افزایش معنی‌داری در تولید آنتی بادی‌های اختصاصی ایجاد نمی‌کند که با نتایج ایمونوگلوبولین G گروه آزمودنی تداومی و ایمونوگلوبولین‌های M ، A و G گروه آزمودنی تناوبی همخوانی و با نتایج ایمونوگلوبولین‌های M و A گروه آزمودنی تداومی مغایرت دارد (10).

به طور کلی می‌توان گفت فعالیت‌های ورزشی تداومی و تناوبی روی وزن موش‌های صحرایی مسن تأثیر داشته و موجب کاهش وزن آنان شده که دلیل اصلی آن تأمین انرژی از طریق سوختن چربی است. البته در مقایسه با گروه کنترل تأثیر روش تداومی بیشتر از روش تناوبی است. همچنین نتایج نشان داد که دو روش تداومی و تناوبی روی شاخص‌های انتخابی سیستم ایمنی همورال موش‌های صحرایی تأثیر ندارد که دلیل آن را می‌توان در مدت اجرای پروتکل ورزشی (6 هفته) جست‌وجو کرد. اختلاف مشاهده شده بین دو شیوه تمرینی تداومی و تناوبی عمدتاً نشان می‌دهد که اجرای 6 هفته فعالیت تداومی تأثیر بیشتری روی سیستم ایمنی همورال (ایمونوگلوبولین A و M) و گلوبول‌های سفید خون دارد در صورتی که فعالیت تناوبی بیشتر روی تعداد سلول‌های سفید و لمفوسیت‌ها تأثیر دارد و به افزایش نوتروفیل‌ها و ایمونوگلوبولین‌های A و M و G منجر نمی‌شود.

منابع و مأخذ

1. ا.ک. عباس، لیچمن، آندره اچ و پابر، جوردن اس. "ایمونولوژی سلولی و مولکولی"، ترجمه علی مصطفایی، اسکندر کمالی سروستانی، محمد رئیس زاده و جعفر ذوالنبین، انتشارات جهاد دانشگاهی.

2. گایتون، آرتور. "فيزيولوژی پزشکی"، ترجمه فرخ شادان، جلد اول، انتشارات چهر.
3. مکینون ال، تی. (1382). "ایمونولوژی و ورزش". ترجمه طاهره موسوی و مجتبی عبداللهی، جلد اول، انتشارات دانشگاه امام حسین.
4. Benoni G., Bellavite P., Adami A., Chirumbolo S., Lippi G., Braco G., Guilini G. M. and Cuzzolin L. (1995b), "Effect of acute exercise on some haematological parameters and neutrophil function in active and inactive subjects", *European J. of applied physiol*, 70: PP: 187-191.
5. Blair S.N., Kohl H. W., Paffenbarger R.S., Clark D.G., Cooper K.H. and Gibbons L.W. (1989). "Physical fitness and all - cause mortality; a prospective study of healthy men and women", *Jama*, 262: PP: 2395-2401.
6. Blannin A.K., Chatwin L.J., Cave R. and Gleeson M. (1996). "Effects of submaximal cycling and long term endurance training on neutrophil phagocytic activity in middle aged men", *British J. of sports Med*, 30: PP: 125-129.
7. Camus G., Pincemail J., Ledent M., Juchmes - Ferir A, Lamy M. and Deby - Dupont G. (1992). "Plasma levels of polymorphonuclear elastase and myeloperoxidase after walking and downhill running at similar energy cost", *Inter J. of sports Med*; 13: PP: 443-446.
8. Canon J. G., Fiatarone M. A., Fielding R.A. and Evans W.J. (1994). "Aging and stress induced changes in complement activation and neutrophil mobilization", *J. of applied physiol*; 76: PP: 2616-262.
9. Cannon J.G., Oriencole S.F., Fielding R.A., Meydani M., Meydani S. N., Fiatarone M. A., Blumberg J. B. and Evans W.J. (1990). "Acute phase response in exercise: Interaction of age and vitamin E on neutrophils and muscle enzyme release", *American J. of phesiol*; 359: PP: R 1214-R1219.
10. Coleman K.J. and Rager D.R. (1993). "Effects of voluntary exercise on Immune function in rats", *Physiol and Behavior*; 54: PP: 771-774.
11. Crist D.M., Mackinnon L. T., Thompson R.F., Atterbom H. A. and Egan P.A. (1989). "Physical exercise increases natural cellular mediated tumor cytotoxicity in elderly women". *Gerontology*; 35: PP: 66-71.
12. Douglass J.H. (1974). "The effects of physical tracing (sic) on the Immunological response in mice". *J. of sports Med*; 14: PP: 48-54.
13. Ferrnandez M.D., Delafuente M., (1996). "Changes with aging, sex and physical exercise in murine natural killer activity and antibody - dependent cellular cytotoxicity". *Mech. Aging dev*; 86 (2): PP: 83-94.
14. Fairbarn M. S., Blackie S.P., Pardy R.L. and Hogg J. C. (1993). "Comparison of effects of exercise and hyperventilation on leukocyte kinetics in humans", *J. of applied physiol*; 75: PP: 2425-2428.
15. fiatarone M. A., Morely J. E., Baloom E. T., Benton D., Solomon G.F. and Makinidan T. (1989). "The effect of exercise on natural killer activity on young and old subjects". *J. of Gerontology*; 44: PP: M 37-45.
16. Gabriel H., Brechtel L, Urhausen A., and Kinderma, W. (1994a). "Recruitment and repressing high levels leukocytes after an ultramarathon run: preferential homing

of cells expressing high levels of the adhesion molecule LFA – 1”, *Inter, J of sports Med.* 15: PP: s148-s153.

17. Gleeson M., McDonald A.W., Cripps D.B., Pyne R.L., Clancy and fricker P.A., (1995). “The effect on immunity of long term intensive training in elite swimmers”. *Clinical and experimental Immunology*, 102: PP:210-216.

18. Gmunder F.K., Joller P.W., Joller - jemelka H. I., Bechler B., Cogoli M., Ziegler W.H., Muller J., Aeppli R.E. and Cogoli A. (1990). “Effect of a herbal yeast food supplements and long distance running on Immunological parameters”, *British J. of sports med*; 24: PP: 103-112.

19. Hao X., Huang H., Duan W., Gae X. and Qiang D. (1995). “Immune response and adaptation during aerobic exercise”. *Sydney* 31 Oct. 5 Nov.

20. Iverson P, O., Arvesen B. I. and Benestad H. B. (1994). “No mandatory role for the spleen in the exercise induced leukocytosis in man”, *Clinical science* 3, 86: PP: 505-510.

21. Kaufman, J. C., Harris T. J., Higgins J. and Maisel A.S. (1994). “Exercise induced enhancement of Immune function in the rat”, *Circulation*; 90: PP: 525-532.

22. Liu Y. G. and Wang S.Y. (1986). “The enhancing effect of exercise on the production of antibody to salmonella typhi in mice”, *immunology Letters*, 87:(14): PP:117-120.

23. McCarthy D.L. and Dale M. M. (1988). “The leukocytosis of exercise: a review and model”. *sports Med*, 6: 333-363. moderate aerobic training on lymphocyte proliferation. *Inter. J. Of sports Med*; 17: PP: 384-489.

24. Mitchell J.B., Pacuet A.J., Pizza F.X., Starling R.D., Holtz R.W. and Grandjean P.W. (1996). “The effect of moderate aerobic training on lymphocyte proliferation” *Inter. J. Of sports Med.*; 17: PP: 384-389.

25. Moraska A., Deak T., Spencer R.L., Roth D., and Fleshner M., Oct. (2000). “Treadmill running produces both positive and negative physiological adaptations in Sprague Dawley rats”. *Am. J. physiol. regul. Integer. Vol 279, Issue 4, PP: R 1321 - R 1329.*

26. Nehlsen - Cannarella S.L., Nieman D.C., Jessen J., Chang L., Gusewitch G., Blix G. and Ashley E. (1991b). “The effects of acute moderate exercise on lymphocyte function and serum immunoglobulin levels”. *Inter. J. f sports med*; 12. PP: 391-398.

27. Nehlsen - Cannarella S.L., Nieman D.C., Balk - Lamberton A. J., Markoff P. A., Chritton D.B.W., Gusewitch G. and Lee J.V. (1991a). “The effects of moderate exercise training on immune response”. *Med . Sci. In sports and exer.* 23: PP:64-70.

28. Nieman D.C. (1997). “Review articles , exercise and Immune system, *Inter*”. *J . sports Med*; 18 (1) : PP: s91-s100.

29. Nieman D.C. (2000). “Exercise effect of systemic Immunity”, *Immunology and cell biology*; 78 (5): PP: 494-501.

30. Nieman D.C., Henson D.A., Johnson R., Lebeck L., Davis J. M. and Nehlsen - Cannarella S.L. (1992). “Effects of brief, heavy exertion n circulating lymphocyte sub-

populations and proliferative reponse". Med. and sci. in sports and exerci.; 24: PP: 1339-1345.

31. Nemet D., Rose - Gattron C.M., Mils P.G., and Cooper D.M.,(2003). "Effect of water Polo practice on cytokines, Growth mediators, and leukocytes in girls", *Med and Sci. in sports and exerc;* 35 (2): PP:356-363.

32. Rocker L., Krisch K. A. and Stoboy H.(1976). "Plasma volume, albumin and globulin concentrations and their intravascular masses", *Eruoepan J. of Applied physiology;* 5: PP: 57-64.

33. Whihe W.H., (1987). "The laboratory rat in T-Pool (Ed). UFAW Hand book on the care and management of laboratory animals": 6th Ed. Longman. Scientific and technical, Harlow, UK.